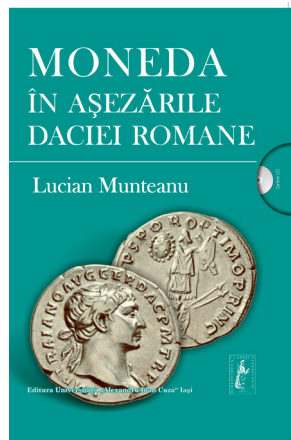

Lucian Munteanu, *Moneda în așezările Daciei romane*, Bibliotheca Classica Iassiensis XV, Domeniu: Istorie/Istorie antică, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, Iași, 2017; 351 p. + CD.

În cursul anului 2017 apărea la editura Universității „Alexandru Ioan Cuza” din Iași, în cadrul seriei Bibliotheca Classica Iassiensis (XV), lucrarea intitulată „*Moneda în așezările Daciei romane*”. Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza” din Iași a fost creată în anul 1990 și s-a manifestat în cursul celor aproape 25 de ani de activitate ca unul dintre cele mai importante repere în cadrul lumii academice din România (din punct de vedere științific, didactic și cultural), valorificând atât creațiile specialiștilor din Iași, cât și pe cele ale altor cercetători din variate centre științifice și instituții muzeale din țară (implicați mai mult sau mai puțin în proiecte comune cu Universitatea ieșeană). Volumul a beneficiat de doi referenți științifici aflați în topul specialiștilor români privind perioada și tematica descoperirilor monetare din epocă romană, și anume dr. Virgil Mihailescu-Bîrliba de la Institutul de Arheologie Iași (Academia Română) și dr. Cristian Găzdac de la Institutul de Arheologie și Istoria Artei Cluj-Napoca (Academia Română). Lucrarea este semnată de către Lucian Munteanu, cercetător științific I la Institutul de Arheologie al Academiei Române, filiala Iași. Autorul, doctor în istorie din anul 2012 (la Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” din Iași, Facultatea de Istorie), este un reputat specialist în domeniul numismaticii antice și medievale, cu numeroase studii științifice publicate în reviste și în volume colective din țară și din străinătate.

Înainte de a se intra în structura propriu-zisă a lucrării, cartea beneficiază de o excelentă *Prefață* semnată de profesorul Virgil Mihailescu-Bîrliba și de un *Cuvânt înainte* explicativ din partea autorului. Profesorul Virgil Mihailescu-Bîrliba, într-o prezentare sintetică, surprinde mai multe aspecte interesante din lucrarea domnului Lucian Munteanu, cum ar fi: „în ce măsură lista monedelor descoperite într-un sit este reprezentativă pentru monedele care au circulat în intervalul de timp studiat?”; „numărul minim relevant de exemplare”; „alte modalități de proveniență a materialului, în afara celui din săpăturile arheologice”; „luarea în considerare a tuturor pieselor monetare asociate într-un sit”; „separarea monedelor utile de cele dăunătoare” etc. În *Cuvântul înainte* semnatarul cărții subliniază importanța și relevanța izvoarelor monetare pentru întreaga civilizație romană, explică metodologia de lucru și folosește prilejul pentru a aduce mulțumiri față de o paletă largă de specialiști în domeniul temei pentru ajutorul oferit pe parcursul realizării lucrării de doctorat și a pregătirii manuscrisului pentru publicare. De asemenea, nu în ultimul rând, subliniază rolul documentării sistematice în cadrul unor burse care au permis studiul în biblioteci de specialitate ale unor centre europene de larg prestigiu, așa cum sunt cele din Roma și Viena.

Structura volumului propriu-zis cuprinde patru mari capitole, concise și bine alese, care au ca scop surprinderea tuturor informațiilor existente, arheologice și monetare, care contribuie la analiza exhaustivă a situației descoperirilor monetare, de perioadă romană, în spațiul Daciei romane. În acest scop sunt selectate și analizate eșantioane reprezentative de monede, provenind din toate categoriile de așezări (urbane, rurale, militare) și din castre, cu ajutorul unor metode și instrumente numismatice consacrate. Mai exact, Capitolul 1 cuprinde detaliat situația tipurilor de așezări cunoscute în Dacia romană, atât a celor urbane, cât și a celor corespunzătoare mediului rural și militar. Evident că totul este analizat în ansamblul oragani-zării teritoriale și administrative a Daciei romane.

Introducerea în analiza numismatică ne este făcută odată cu Capitolul 2 (*Cercetarea numismatică a siturilor epocii romane*), unde sunt surprinse succint, pe de o parte, aspectele introductive de analiză, cu dificultățile inerente, modelele consacrate metodologice și instrumentele de lucru; pe de altă parte, sunt invocate în sprijinul studiului de față cele mai bune cercetări în domeniul monedei romane în siturile din provincia Britannia, așa cum sunt cele ale reputaților numismați ai epocii romane, P. J. Casey și R. Reece. Este o atitudine corectă dacă avem în vedere că cei doi sunt binecunoscuți în cercetarea de profil privind alegerea unor soluții și metode propuse în analiza și interpretarea listelor de monede din situri, soluții care sunt diferite, mai ales prin natura procedurii de investigație. Suntem pe deplin de acord cu semnatarul volumului, care afirmă că existența unei metode universale, care să fie aplicabilă pentru orice sit, este încă doar un deziderat, o posibilitate în continuare așteptată.

Cel de al treilea capitol (totodată și cel central al lucrării sau nucleul ei) cuprinde totalitatea descoperirilor monetare din siturile Daciei romane, fiind prezentate etapizat modul în care s-a organizat material monetar, din perspectiva catalogului descoperirilor, al fondului bibliografic, a selecției arheologice și numismatice a siturilor, a metodei și instrumentelor de lucru. Sunt eliminate din cercetarea sa, pe baza unor motive foarte bine întemeiate, tezaurile și descoperirile funerare. De asemenea, nu implică în analiză piesele provenind din colecții sau orice monedă care nu are un loc precis și clar de proveniență. Mai mult, așezările, indiferent de mediu, care nu au cel puțin 10 monede descoperite, nu participă la studiul domniei sale. Deci, dl. Lucian Munteanu realizează o selecție riguroasă a listelor de monede din situri înainte de a implica documentul monetar în metoda folosită. Fapt care îl ajută să exceleze în definirea unor concluzii, bine ancorate în realitățile obiective monetare sau în clarificarea multor aspecte de detaliu.

Toate aceste elemente specifice metodologiei de lucru în cadrul cercetării științifice se finalizează prin două subcapitole definitorii pentru tema generală aleasă, și anume circulația monetară în așezările Daciei romane (așezări civile) și cea identificată în arealul castrelor Daciei romane (fortificații). În acest sens, la fundamentarea considerațiilor preliminare, reținem faptul că autorul apelează la compoziția masei monetare și la structura cronologică a descoperirilor monetare. Autorul surprinde trei factori care influențează cronologia descoperirilor monetare din Dacia romană: comportamentul principalelor nominaluri, evenimentele monetare locale și schimbările politice de anvergură, fie aleatorii administrative, fie strategice. Lucian Munteanu ajunge să analizeze structura numerarului pe mai multe etape,

astfel: 98–192 p.Chr. („începutul și dezvoltarea circulației monetare în Dacia”); 193–238 p.Chr. („consolidarea circulației monetare în Dacia”); 238–249 p.Chr. („apogeul” circulației monetare în Dacia”) și 249–275 p.Chr. („etapa finală a circulației monetare în Dacia”). Fără a detalia situația monetară constatată pentru fiecare etapă în parte, putem sublinia, prin intermediul autorului, manifestarea unor situații sau fenomene bine individualizate și anume: dirijarea fluxurilor bănești spre teatrele principale de operațiuni militare; dominarea emisiunilor de argint în nordul spațiului intracarpatic și a celor de bronz în sudul acestuia; emisiunile de denari ale autorităților centrale sunt reflectate mai cu seamă în descoperirile din așezările dacice (situație similară constatată și pe *limes*-urile rhenan și dunărean); preponderența antonianului până la Valerianus; declinul mediului rural și prezența masivă a bronzurilor de tip *P M S COL VIM* și *PROVINCIA DACIA*; accentuarea diferențelor dintre așezările situate în nordul provinciei și cele aflate în partea meridională a acesteia; diminuarea fluxului monetar în perioada anilor 238–249 p.Chr.; avansarea gospodăriei naturale etc.

Capitolul final, cel al *Considerațiilor finale*, cuprinde, în mod firesc, și *Catalogul descoperirilor monetare din siturile Daciei romane* și listele de monede pe provincii romane, după cum urmează: Dacia, Pannonia Inferior, Pannonia Superior, Noricum, Raetia, Germania Superior, Germania Inferior și Gallia Belgica. Salutăm inițiativa autorului de a sincroniza cercetarea numismatică a arealului Daciei romane cu cel al altor provincii din structura administrativă a Imperiului Roman.

Considerațiilor finale trebuie să le acordăm o atenție specială, întrucât aduc o trecere în revistă a celor mai importante concluzii, bine sistematizate, de natură numismatică și istorică, rezultate din analiza exhaustivă a tuturor informațiilor de natură arheologică (tipul de sit, contextul aflării, natura descoperirii) și monetară (compoziția descoperirilor monetare, structura acestora etc.). În anumite perioade, siturile dacice au trăsături monetare particulare, care permit identificarea și definirea unui tipar monetar specific acestei zone. Pentru fortificații militare și așezări civile se constată că tiparul se explică prin rolul major jucat de componenta militară în alimentarea cu monedă a spațiului geografic analizat. Acesta se constituie ca o parte componentă a unui model regional, care include provinciile romane renane și dunărene, de la granițele septentrionale ale imperiului. Firesc, interpretarea datelor numismatice din regiunea de la nordul Dunării Inferioare trebuie realizată doar în contextul general al lumii romane, fiind aceiași factori monetari, politici și economici. „În cazul Daciei există cel puțin două momente în care descoperirile urmează un curs propriu: perioada dinastiei Severilor și domnia lui Philippus Arabs. Aceste situații distincte individualizează, în plan numismatic, teritoriul de la nordul Dunării de Jos, definind tiparul monetar al siturilor dacice, în contextul mai larg al lumii romane”. Perioada anilor 259–275 p.Chr. corespunde deplasării trupelor în afara provinciei, fapt care a condus la deconectarea Daciei de la circulația monetară.

Considerăm pozitivă prezența a numeroase opinii personale dezvoltate de autor, lansate la stadiul de ipoteze de lucru, având și o argumentare care, de cele mai multe ori, de la o situație la alta, se dovedește a fi mai mult decât rezonabilă sau chiar concludentă. Una dintre acestea este și aceea, conform căreia, „*pax Romana*” a favorizat mai degrabă cheltuielile decât plățile, în mediul militar din Dacia romană. Nu în ultimul rând, autorul, în linia respectării unei gândiri științifice logice, apelează la

deducții indirecte, binevenite atâta timp cât se înscriu în linia unor analogii identificate în spații imperiale cronologice contemporane.

Cele patru mari capitole sunt urmate, în finalul cărții, de o listă a abrevierilor utilizate, de o bibliografie adecvată temei (foarte bogată, cu lucrări fundamentale din domeniul numismatic avut în vedere, foarte bine aleasă și în mod chibzuit folosită), un rezumat cuprinzător redactat în limba engleză (pentru un cât mai facil acces al specialiștilor străini la elementele esențiale ale cărții) și o listă a tabelelor și graficelor prezente. În sfârșit, atenționăm asupra listelor de monede judicios întocmite, cu multă acuratețe, corespunzătoare siturilor romane din provinciile Dacia, Pannonia Inferior, Pannonia Superior, Noricum, Raetia, Germania Superior, Germania Inferior, Gallia Belgica, care sunt prezente și în cadrul unui CD ce cuprinde peste 200 de pagini, aflat în atașamentul existent la coperta a treia (pe interior) a volumului.

Subliniem faptul că ne aflăm în fața unei lucrări de excelentă valoare, realizată ca urmare a unei discipline științifice binevenite în ceea ce privește analiza informației, selectarea arheologică și numismatică a siturilor, respectarea metodelor și a instrumentelor de lucru, realizarea unor eșantioane reprezentative de monede, provenind din toate categoriile de așezări (urbane, rurale, militare) și din castre. Fără discuție, suntem în fața unei lucrări definită printr-o cercetare clară, sistematică și minuțioasă, care a presupus filtrarea unei cantități impresionante de material monetar. Considerăm că apariția acestei lucrări este salutară, de o valoare incontestabilă, deosebit de utilă și de bine venită pentru cunoașterea stadiului circulației monetare în contextul descoperirilor realizate în spațiul Daciei romane.

În final, dacă mai este nevoie, subliniem încă o dată valoarea deosebită a respectivei cărți, fapt recunoscut prin acordarea premiului „Vasile Pârvan” al Academiei Române pe anul 2019. Volumul a fost considerat una dintre cele mai bune lucrări și, totodată, una dintre cele mai deosebite prezențe culturale și științifice românești din cadrul anului 2017. Distincția a fost acordată pentru cele mai valoroase creații științifice și artistice realizate la secțiunea „Științe istorice și arheologie”.

Gabriel Mircea TALMAȚCHI*

---

* Gabriel Mircea TALMAȚCHI: Muzeul de Istorie Națională și Arheologie Constanța; e-mail: gthalmatchi@yahoo.com.